

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТУ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ТАБОРІВ ДЛЯ ДОГЛЯДУ ЗА ЛІСОМ НА ЗАКАРПАТТІ

Хрутьба А.С.

В статті проаналізовано результати впровадження волонтерських таборів для догляду за лісом на Закарпатті, визначено особливості організації Bergwaldprojekt в Україні та шляхи подальшого удосконалення лісовідновлювальної волонтерської діяльності.

The article analyzes the results of the volunteer camps to care for forests in Transcarpathia, the characteristics of Bergwaldprojekt in Ukraine and ways of further improvement of volunteer activities for forest regeneration.

Постановка проблеми. Третину лісових запасів України становлять Карпатські ліси, які розміщені на території Івано-Франківської, Львівської, Закарпатської та Чернівецької областей. Для України, яка за площею лісів і запасами деревини належить до малолісистих країн Європи, Карпатські ліси відіграють важливе екологічне і економіко-господарське значення. Вони за бальнеологічною та рекреаційно-оздоровчою функцією є перлиною не тільки нашої країни, але й цілого континенту [1]. Ліси Карпатського регіону становлять єдину екосистему, яка має свої особливості охорони і використання її ресурсів. Антропогенний вплив на ліси виявляється в процесах впливу на насадження атмосферних забруднювачів; зміни гідрологічного режиму територій; рекреація; пожежі; господарська діяльність тощо. Як наслідок відбувається процес знеліснення.

Першочерговим завданням еколого-лісівницького нагляду є підтримання стійкості лісів і підвищення їх регулюючих і захисних функцій. Для збереження та підвищення продуктивності, відтворення, охорони й захисту лісів, а також поліпшення культури ведення лісового господарства проводиться лісовпоряд-

кування. У Карпатських лісах, що перебувають у державній власності, лісовпорядкування ведеться за рахунок коштів державного бюджету, у лісах комунальної власності - місцевого бюджету. Ведення лісовпорядкування може здійснюватися за рахунок інших джерел, не заборонених законом [2].

Одним із джерел поновлення та підтримки захисних функцій гірського лісу є добровільна робота населення у співпраці із фахівцями лісництва. Волонтерська робота у сфері охорони природи в нашій країні не є усталеною традицією, але набуває все більшої популярності та ширить розуміння того, що вже настав час не тільки брати від природи, а й віддавати. Своєчасна мобілізація суспільного ресурсу сприяє забезпеченню ефективної організації ведення лісового господарства, охорони, захисту, раціонального використання, підвищенню екологічного та ресурсного потенціалу лісів, культури ведення лісового господарства, отриманню достовірної і всебічної інформації про лісовий фонд регіону, формуванню у місцевих жителів почуття відповідальності за збереження тієї моделі культурно-історичної і природної спадщини, що характерна саме для цього краю. Прикладом такого проекту є рух «Відновимо наш ліс», що впроваджується в Росії організацією Грінпіс Росії. Учасники проекту висаджують дерева по берегам річок, вздовж краю урвищ, на покинутих землях, де колись ріс ліс [3]. Існує досвід волонтерського природоохоронного та патріотичного руху в Україні. Трудовою десант Федерації скаутів «Галицька Русь» упорядковували військові захоронення часів Першої світової війни неподалеку Говерли. РМОО "Екосфера" щорічно проводить в Карпатах наметовий екологічний табір "Школа у природі" для дітей 10-15 років. На Закарпатті учасники молодіжного волонтерського табору в Рахівському районі промаркували туристичний маршрут від знаку "Центр Європи" до гори Піп-Іван Марамороський (1989 метрів над рівнем моря) [4]. Проте досвід організації такої волонтерської діяльності з лісовпорядкування ще недостатньо вивчений.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз особливостей впровадження проектів поновлення та підтримки захисних функцій гірського

лісу за допомогою добровільної роботи волонтерів у співпраці із фахівцями лісництва.

Для поставленої мети вирішуються наступні **задачі**:

- провести аналіз організації діяльності Bergwaldprojekt, як типового проекту організації работ збереження лісу;
- визначити особливості життєвого циклу проекту проведення волонтерських екологічних таборів на Закарпатті;
- проаналізувати ефективність проведення волонтерських таборів догляду за лісом;
- визначити шляхи удосконалення організації волонтерських таборів для догляду за лісом в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Типовим проектом організації работ збереження лісу є Bergwaldprojekt, який започатковано організацією Bergwaldprojekt (з нім. “Berg” – гора, “Wald” - ліс) як громадська ініціатива, що має на меті сприяти поновленню та підтримці захисних функцій гірського лісу за допомогою добровільної безкоштовної роботи небайдужих волонтерів у співпраці із фахівцями лісництва. Вперше ініціатива такого проекту з’явилася в організаціях Greenpeace Швейцарії та Німеччини у 1987 році, коли гостро постала проблема відновлення лісів. У 1990 році Bergwaldprojekt став незалежною громадською природоохоронною організацією.

На думку Ренато Руф, засновника та колишнього керівника швейцарської організації, головну ідею проекту є завдання привести в ліс якомога більше людей і показати, що там є. Мета організації – створення в країнах-учасницях Bergwaldprojekt міцного ядра з людей, яке буде працювати на його розвиток [5]. У рамках своєї роботи в Швейцарії організація постійно проводить табори з лісовідновлення в Альпах, що дозволяє вирішити ряд проблем швейцарської громади, пов’язаних із відсутністю постійного ресурсу для догляду за лісом та громадськими угіддями. Завдяки добровільній участі в багатьох селах Європи здійснюється ряд лісовпорядкувальних робіт: засаджуються лісом зруйновані буревіями гірські схили, будуються протилавинні укріплення, здійснюється

догляд за деревами та тваринами тощо. Для громади та лісництва це значна економія витрат, а для учасників – задоволення від корисного відпочинку та міжнародного спілкування [6].

Пізніше швейцарці розповсюдили свій користний досвід на територію сусідніх країн – Німеччини, Австрії і Ліхтенштейну, де географічні ландшафти і проблеми гірських лісових екосистем виявилися схожими. Сьогодні Bergwaldprojekt працює в Швейцарії, Німеччині, Австрії, Ліхтенштейні, Іспанії, там, де є гірський ліс і людей необхідно привчати піклуватися про природу. Особливістю волонтерських таборів є об'єднання людей різного віку і професії. Тут можуть бути, як і заможні банкіри, так і студенти першого чи другого курсів. Головне, що у всіх одна мета, яка об'єднує.

Україна стала першою країною за межами Європейського Союзу, де у 2006 році в с. Лопухово (Закарпаття) були впроваджені перший Bergwaldprojekt.

Життєвий цикл проекту організації волонтерських таборів для догляду за лісом на Закарпатті, як і будь-який інший проект, складається із таких фаз: ініціація, планування, впровадження та завершення проекту [7].

Стадія ініціації проекту включає визначення основної мети та задач з урахуванням особливостей Закарпатського регіону. Вибір місця та термінів проведення табору. Визначення типової програми заходів проекту.

Метою проекту є надання можливості реалізувати свідоме бажання допомогти українським Карпатам через усвідомлену працю в лісі, одержати більше знань про гірську екосистему Карпат. Спілкуючись і працюючи із фахівцями лісництва та жителями села, учасники, які приїздять із різних куточків України, через практичну діяльність дізнаються про те, наскільки важливе значення має гірська екосистема для захисту людей, які з нею співіснують.

Основними завданнями Bergwaldprojekt в Україні є: виконання на добровільних засадах конкретних видів робіт у гірському лісі, які сприяють збереженню та відновленню лісогірських екосистем;

сприяти поширенню знань про потреби і проблеми екосистеми Карпат, а також надати знання щодо особливостей карпатської флори і фауни, лісокористування, історії лісу й регіону;

обмін досвідом між фахівцями, адже у проекті беруть участь також представники лісової галузі із інших країн.

Вибір місця для проведення табору є одним із найголовніших завдань проекту. За умови відсутності належної інфраструктури, місцеві жителі мають можливість усвідомити цінність тієї історико-культурної й природничої моделі, в якій вони живуть, і яка може стати об'єктом «зелених» туристичних інвестицій незабаром. Для проведення таборів терміном від 8 до 10 днів на період липень-серпень було обрано с. Лопухово, Тячівський район (на базі Кедринського та Плайського лісництва), та Ужанський національний природний парк поблизу с. Стужиця (Великобerezнянський район).

У програмі таборів – ознайомлення із проблемами гірсько-лісової екосистеми Карпат та практична робота у співпраці із фахівцями Брустурянського лісомисливського господарства та Ужанського національного природного парку. Проживання у приміщеннях лісництв та наметах без надмірного розкошу, але із традиційним закарпатським харчуванням. Програма табору передбачає активне спілкування із мешканцями села і знайомство з історико-культурними надбаннями карпатського краю, цікаві екскурсії та зустрічі. Працюючи разом із фахівцями, волонтери більше дізнаються про гірську екосистему Карпат і в той же час мають нагоду виконувати корисну роботу в лісі. Учасники із різних куточків України та Швейцарії, спілкуючись і працюючи разом із фахівцями держлісгоспу та лісомисливського господарства, виконують важливі для лісу роботи. Для отримання більшої інформації щодо флори та фауни регіону на вихідні дні в рамках проекту доцільно організувати похід на полонину. На час походу запрошується фахівець, який ознайомить з історією краю, особливістю природи району. У рамках освітньо-культурної програми доречним є відвідування Карпатського біосферного заповідника, Лісотехнікума (м. Хуст) та проживання учасників проекту в окремих сім'ях сільських родин.

Стадія планування проекту включає підготовчий, основний та заключний етапи.

В підготовчому періоді, який, як правило, займає від 3 до 6 місяців, необхідно провести набір волонтерів, підготувати їх до участі в проекті. Важливою частиною підготовчого етапу є узгодження з органами місцевого самоврядування та районною і селищною адміністрацією питань дислокації табору, умов проживання та харчування.

На етапі планування проекту визначаються види робіт, які повинні проводитися в лісі разом із фахівцями держлісгоспу та лісомисливського господарства (по 5-7 осіб у групі, що виконуватимуть певні види робіт, за попереднім розподілом). Попередні види робіт при плануванні проекту можуть бути такі:

- укріплення берегів ріки саджанцями;
- будівництво загати проти паводку;
- розчищення егерських стежок;
- прополювання саджанців у шкілці;
- заготовлювання сіна для годування лісових тварин узимку;
- розчищення берегу лісової річки від сміття;
- прибирання лісосіки.

Для формування сприятливого зовнішнього середовища проекту під час його реалізації доцільно організувати ряд офіційних та неофіційних зустрічей із місцевим населенням та місцевим керівництвом. Це можуть бути бесіди із головою сільради, візит до держлісгоспу, екскурсії до лісосік та на валку дерев.

Прикладом реалізації проекту є проведення 2 двохтижневих міжнародних волонтерських таборів на базі Кедринського та Плайського лісництв впродовж липня-серпня 2009 року. Разом в таборах перебувало 35 учасників. Більшість з них належала до вікових категорій від 20-24 до 30-34 роки. Обмежень за віком не було, найстаршому учаснику, волонтеру зі Швейцарії, було 69 років.

Під час впровадження проекту учасники виконували такі види робіт: укріплювали береги ріки саджанцями; прополювали саджанці у шкілці; заготовлювали сіно для годування лісових тварин узимку; розчищали береги лісової

річки від сміття; прибирали лісосіки; доглядали за лісовими культурами у питомнику; прокладали стежки в лісі; будували перепади; організовували й облаштовували прибудинкові території лісництва; доглядали за пам'ятками культури й облаштовували місця відпочинку тощо.

Волонтери проводили заходи, спрямовані на інтеграцію у життя сільської громади: зустріч із головою сільради та відвідування школи, візит до держлісгоспу, відвідування приватних підприємців різних видів господарювання. Пішохідний похід-екскурсія на полонину дозволив отримати інформацію про світ флори та фауни, особливості клімату та історію даного місця. Також в рамках культурного обміну організовується виступ фольклорного ансамблю. По завершенню табору учасникам була запропанована триденна програма у сусідньому селі Усть-Чорна – селі, що було засновано етнічними австрійцями й на сьогодні зберігає особливі риси свого походження. Для бажаючих взяти участь у додатковій програмі організовано проживання та харчування в сім'ях (за форматом сільського туризму), екскурсії на об'єкти природних пам'яток та пам'ятки історії краю, відвідини майстрів традиційних промислів Закарпаття.

Аналіз ефективності проведення волонтерських таборів для догляду за лісом на Закарпатті за період 2006-2010 рік приведено в таблиці 1.

Результати аналізу ефективності проведення волонтерських таборів догляду за лісом показують, що надзвичайно важливим інтегрованим компонентом ефективності проекту є використання фахового досвіду залучених до проекту фахівців з питань лісовідновлення швейцарської й української сторін: досвід переконує, що робота в лісі часто вимагає компромісів і пояснень щодо способів виконання тієї або іншої роботи. Фахівці з лісовідведення мають нагоду поділитися особистим досвідом у розв'язання екологічних проблем своєї місцевості. Важливо наголосити на медичному супроводі та безпеці під час проведення табору. Оскільки певні види робіт можуть крити в собі небезпеку, кожен учасник табору застрахований і отримає медичний супровід у разі нещасного випадку.

Аналіз ефективності проведення волонтерських таборів для догляду за лісом на Закарпатті за період 2006-2010 рік

Рік	Кіл-ть учасників	Кількість робочих днів	Результат роботи
2006	25	10	10 км лісових стежок, прополка 6 грядок на шкілці 1 річковий переказ, 1 день робіт по заготівлі сіна
2007*	20	10	5 км стежок, прополка 2 грядок на шкілці, 3 річкових перекази, 2 км ² просвітлення
2008**	18	18	5 км стежок, прополка 8 грядок на шкілці, облаштовано 5 туристичних зупинок, 1 переказ
2009	35	20	9 км стежок, прополка 8 грядок на шкілці, облаштовано 2 туристичних зупинок, 2 перекази
2010	40	30	10 км стежок, прополка 8 грядок на шкілці, облаштовано 4 туристичних зупинок. 3 перекази

*На роботи суттєво впливають погодні умови(неймовірна спека)

**На роботи суттєво впливають погодні умови(дощі та початок повені)

Так як роботи в проектах виконують волонтери, то для покращення ефективності їх діяльності та оптимізації проекту необхідно створити лідерську школу. В цій школі важливо проводити навчання майбутніх лідерів груп, надавати основні навички для роботи з групою, відпрацьовувати основні лісозахисні роботи, навчати працювати з інструментом. Також необхідним є розробка системи оцінки ефективності проекту, яка б враховувала якість виконаних робіт, кількісні показники, ефективність інформаційних заходів та фінансових втрат.

Висновки. Таким чином, організація волонтерських таборів має прями та опосередкований результат. Прямий – безпосередньо зроблена робота. Не прямий – виховування в населення способу життя дружнього до навколишнього середовища. На стадії ініціації проекту важливим аспектом є визначення видів робіт в лісі, яку будуть виконувати волонтери. Від цього залежить і необхідна кількість фахівців лісництва та необхідний інструмент. Під час реалізації проекту поза увагою не можна залишати організацію культурних заходів, організацію безпеки учасників проекту(техніка безпеки під час роботи в лісі, медичний

супровід), просвітницька діяльність серед волонтерів (розуміння доцільності виконуваної роботи), питання логістики. При завершенні проекту важливо проаналізувати ефективність проведених робіт та визначити роботи на майбутнє.

Література

1. Мельник Петро Васильович. Правова охорона лісів Карпатського регіону України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. - Івано-Франківськ, 2002. - 195 с. .
2. www.greenpeace.org/russia/ru/campaigns/forests/kids-for-forest/
3. <http://www.mountain-forest-project.com.ua/>
4. <http://ua-reporter.com>
5. <http://www.lesovod.org.ua/>
6. www.bergwaldprojekt.de
7. Бушуев С.Д. Развитие систем знаний и технологий управления проектами/ С.Д. Бушуев // Управление проектами. – М.: Изд. дом «Гребенникова», 2005. – № 2(2), – С.18-24.

УДК 502.13

БУКОВИНСЬКИЙ ЕКОКОРИДОР: ОБГРУНТУВАННЯ ВАРІАНТІВ ВТЛЕННЯ І АРГУМЕНТІВ ДЛЯ ГРОМАДИ

Мовчан Я.І., доктор біологічних наук
Іваненко І.Б., кандидат хімічних наук
Масікевич Ю.Г., кандидат біологічних наук
Проценко Л.Д., кандидат технічних наук
Білоконь М.В.
Кохан О.М.,
Матвеев С.Р.,

Одним з елементів Карпатської екомережі є Буковинський екокоридор, який є пілотним кроком у її створенні. Метою заходів із його формування стало першочергове збереження ділянок з природними ділянками біогеоценологічного покриву на основі Вижницького НПП. Принциповим кроком в досягненні такої мети є опрацювання організаційних, економічних, науково-практичних та інших заходів щодо визначення ділянок для формування складових елементів екомережі на рівні регіону, інформування населення про роль екомережі в дотриманні екорівноваги, участь органів виконавчої влади і місцевого самоврядування та населення у збереженні біотичного та ландшафтного різноманіття.